

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Кеменчеджи Євгена Петровича
«Музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: композиторський та виконавський аспекти»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 025 – музичне мистецтво

Основоположним вектором розвитку українського мистецтвознавства є наукові розвідки, спрямовані на дослідження історії та сучасності музичного мистецтва України, розкриття його національної специфіки та особливостей регіонального розвитку в їх постійній нерозривній взаємодії. Саме в цьому річищі знаходитьться й дисертація Євгена Петровича Кеменчеджи «Музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: композиторський та виконавський аспект», присвячена питанням розвитку та сучасного стану музичного мистецтва запорізького регіону, розглянутим в аспектах композиторської та виконавської творчості.

Не викликає жодних сумнівів актуальність даного дослідження, яка полягає у розкритті регіональної специфіки музичного мистецтва Запоріжжя у широкому загальнонаціональному та європейському контексті. Цілком слушною і важливою є думка дисертанта про те, що саме «Сьогодні, в умовах страшної війни, що прийшла в Україну, та тяжких випробувань, які випали на долю нашого народу та держави, а також в контексті осянення національної ідентичності та зміщення духовності українського суспільства особливої актуальності набувають наукові розвідки, пов’язані з вивченням вітчизняної історії, культури та мистецтва у їх багатоманітних проявах» (с. 15 дис.).

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження зумовлена загалом «значущістю сучасного розвитку музичного мистецтва Запоріжжя, необхідністю його комплексного осянення як явища вітчизняної музичної культури, суттєвою художньою вагомістю творчої діяльності запорізьких

митців – композиторів і виконавців та недостатньою вивченістю зазначеної проблематики в українській музичній науці» (с. 16).

Високий рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків дисертації обумовлений чітким формулюванням її мети і завдань, методологічної аргументації, грунтовною джерельною і теоретичною базою (294 позиції), якісністю здійсненого аналізу фактологічного і суто музичного матеріалу та авторських узагальнень.

Безперечна наукова новизна дисертаційного дослідження зумовлена передусім тим, що музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст. як явище уперше постає в якості об'єкта спеціального наукового дослідження. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає насамперед у тому, що *вперше* в українському музикознавстві 1) обґрунтовано європейські виміри музичного мистецтва Запорізького регіону; 2) висвітлено характер репрезентації музичного мистецтва Запоріжжя в дискурсі музичної україністики і музичної регіоніки; 3) розкрито роль мистецьких проектів запорізьких музикантів («Композитори Запоріжжя запрошують», «Piano forever» тощо) в регіональному, національному та європейському музичному просторі; 4) охарактеризовано творчу діяльність провідних запорізьких артисток-виконавиць Ілони Турчанінової та Ольги Беженарь; 5) запропоновано періодизацію та жанрову типологію композиторської творчості Наталії Боєвої; 6) запропоновано жанрово-стильову типологію та періодизацію композиторської творчості Дмитра Савенка і визначено особливості інтерпретації ним жанру інструментального концерту; 7) визначено особливості духовної творчості Ганни Хазової в контексті її мистецького світогляду і композиторського мислення та охарактеризовано образний зміст і музичну мову кантати «Дай нам, Боже!» і двох композиторських інтерпретацій «Miserere mei Deus»; 8) введено до наукового обігу української музикології низку творів сучасних запорізьких композиторів (зокрема, Концерт-рапсодію для альта, голосу та симфонічного оркестру Н. Боєвої, Концерт для сопрано-саксофона, органа, клавесина та

струнних Дм. Савенка, дві авторські версії «Miserere mei Deus» та кантату «Дай нам, Боже!» Г. Хазової, тощо). Важливими чинниками наукової новизни даної дисертації є те, що в ній уточнено: 1) роль митців і художніх колективів Запорізької обласної філармонії в регіональному, національному та світовому мистецькому просторі другої половини ХХ – початку ХХІ ст.; 2) місце Запорізького фахового музичного коледжу в контексті розвитку професійного музичного мистецтва регіону; 4) генезу та становлення композиторського професіоналізму у Запорізькому регіоні.

Робота має чітку і логічну будову, вектор якої спрямований від загального (теоретичного та історичного підґрунтя) до конкретного (висвітлення творчої діяльності провідних сучасних запорізьких музикантів і створення окремих аналітичних студій) та є сфокусованим у двох основоположних ракурсах – композиторському та виконавському. Це цілком відповідає науковому базису дослідження, об'єктом якого є «музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст.» (с. 18 дис.), а предметом – специфіка музичного мистецтва Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст., розглянута в аспекті композиторської та виконавської творчості (с. 18).

Слідуючи обраній стратегії, в Першому розділі дисертації («Музичне мистецтво Запоріжжя як явище та об'єкт музикознавчого дослідження») автор слушно концентрується на історіографічному аспекті аналізу обраної проблематики в дискурсі сучасної музичної україністики та регіоніки (підрозділ 1.1), висвітленні європейських та світових вимірів музичного мистецтва Запорізького регіону (підрозділ 1.2), обґрунтуванні ролі мистецьких фестивалів та конкурсів як чинників національної та європейської репрезентації музичного мистецтва Запоріжжя (підрозділ 1.3), а також характеризує амбітний мистецький проект «Композитори Запоріжжя запрошують...», створений у творчій співдружності провідних композиторів і виконавців міста, як важливе явище сучасного розвитку музичного мистецтва та культури не лише Запоріжжя, а й усієї України (підрозділ 1.4).

Акцентуючи увагу на тому, що «визначення і узагальнення надбань музичної культури і музичного мистецтва Запорізького краю є важливим чинником досягнення яскравої багатобарвності української культури в контексті її національної ідентичності» (с. 25), дисертант переконливо доводить значущість не лише сур'є розглянутих, а й загальнонаціональних, європейських та навіть світових вимірів музичного мистецтва Запоріжжя.

Другий розділ дисертації («Професійне музичне виконавство Запоріжжя: минуле та сучасність») сконцентровано на визначені шляхів і форм розвитку професійного музичного виконавства на Запоріжжі упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та аргументації його сучасних творчих досягнень на інституціональному та персональному рівнях.

Зосереджуючи увагу на процесі творчого становлення і постійного вдосконалення виконавської сфери музичного мистецтва Запоріжжя, дисертант всебічно висвітлює діяльність основних музичних закладів міста, якими є Запорізька обласна філармонія та Запорізьке музичне училище (зараз – Запорізький фаховий музичний коледж) імені П. І. Майбороди. Переконливо обґрутувуючи визначну роль цих закладів як центрів розвитку музичного мистецтва Запорізького регіону, автор детально розкриває та конкретизує їх вагомі творчі досягнення відповідно у підрозділах 2.1 («Запорізька обласна філармонія в українському та світовому мистецькому просторі 2-ої пол. ХХ – початку ХХІ ст.») та 2.2 («Запорізький фаховий музичний коледж в контексті розвитку професійного музичного мистецтва регіону»). Водночас, у підрозділі 2.3 («Творчі портрети провідних запорізьких музикантів-виконавців») яскраво охарактеризовано концертну діяльність і творчі мистецькі проекти двох знаних запорізьких аристократок – піаністки Ілони Турчанінової та бандуристки Ольги Беженарь.

Відповідно обраній логіці наукового дослідження, в Третьому розділі роботи («Творчість запорізьких композиторів другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: пошуки та здобутки») дисертант переходить від ґрунтовного висвітлення виконавських аспектів функціонування музичного мистецтва

Запоріжжя до переконливого розкриття особливостей формування запорізької композиторської школи, визначені її досягнень у творчості провідних сучасних митців-композиторів та конкретизації особливостей їх музичного мислення та жанрової стилістики на матеріалі окремих авторських творів.

Відповідно, змістовна логіка даного розділу і його структура побудовані за принципом «від історичного до аналітичного»: від детального розгляду шляхів становлення та розвитку композиторського професіоналізму в Запорізькому регіоні (підрозділ 3.1) до ґрутовної характеристики мистецького світогляду та творчих здобутків відомих запорізьких композиторів Миколи Попова (підрозділ 3.2), Наталії Боєвої (підрозділ 3.3), Дмитра Савенка (підрозділ 3.4) та Ганни Хазової (підрозділ 3.5).

Об'єктами запропонованих дисертантом аналітичних студій обрано Концерт для скрипки з оркестром № 1 та Концерт-рапсодію для альта, голосу та симфонічного оркестру Наталії Боєвої, Концерт для сопрано-саксофона, органа, клавесина та струнних Дмитра Савенка, а також три духовних твори Ганни Хазової – дві авторські версії «Miserere mei Deus» та кантуату «Дай нам, Боже». Застосований теоретико-музикознавчий підхід виявляє глибоке осмислення дисертантом культурного контексту, семантики, драматургії, структурної побудови, музичної мови, фактури цих композицій, тощо. Деталізований вичерпний аналіз зазначених творів та зроблені автором змістовні узагальнення вирізняються глибиною, послідовністю та виваженістю, бездоганною логікою частин та цілого.

У Висновках дисертації узагальнено основні результати проведеного дослідження, які свідчать про те, що усі поставлені завдання роботи є виконаними, а її мета – досягнута, а також окреслено перспективи подальшого наукового осягнення аналізованої проблематики.

Змістовним підсумком дисертації стає думка автора, яка червоною ниткою проходить крізь усю роботу і яку він постійно і переконливо доводить: музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ століть є не лише яскравим і значущим явищем регіонального рівню, але й

«гідною репрезентацією усієї сучасної української музичної культури» (с. 113) у європейському та світовому музичному просторі.

Узагальнюючи відгук, зазначимо, що представлена до захисту дисертаційне дослідження Євгена Петровича Кеменчеджи є виваженою, цілісною, завершеною працею, виконаною на високому науковому рівні. Результати роботи пройшли належну апробацію у вигляді доповідей на 9 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях та 11 наукових публікацій (з котрих 10 є одноосібними, а одна створена у співавторстві з науковим керівником дисертанта – докторкою мистецтвознавства, професоркою Харківської державної академії культури Іриною Польською). Ці публікації, серед яких – 3 статті у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття у науковому виданні Європейського Союзу (Відень) та 7 тез доповідей на наукових конференціях (у тому числі європейських), повною мірою відбивають результати дисертаційного дослідження.

Суттєвим є наукове і практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження, що полягає у можливості використання його матеріалів і висновків у подальших наукових розвідках у сферах музичної україністики та музичної регіоніки, у дослідженні окремих напрямів розвитку музичного мистецтва Запоріжжя та творчої діяльності запорізьких композиторів і виконавців, а також у педагогічній практиці мистецьких навчальних закладів, у виконавській і музично-просвітницькій діяльності.

Високо оцінюючи результати даного дисертаційного дослідження та відзначаючи безперечну наукову новизну і практичну цінність роботи, пропонуємо дисертантові відповісти на такі запитання:

1. Чим обумовлений вибір постатей саме Наталії Боєвої, Дмитра Савенка та Ганни Хазової для висвітлення у дисертації творчої діяльності композиторів Запоріжжя?
2. Творчість кого з запорізьких композиторів є найбільш співзвучною особисто Вам як музиканту?

Отже, проведений аналіз дисертації переконливо доводить, що за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, дотриманням норм академічної доброчесності дана наукова праця цілком відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво та чинним вимогам, що висуваються за нормативними документами «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 р.).

Виходячи з усього вищевикладеного, вважаю, що автор дисертації «Музичне мистецтво Запоріжжя другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: композиторський та виконавський аспект» – Євген Петрович Кеменчеджи – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент –

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Марія Калашник